

Capitolul I. Considerații generale privind excepțiile procesuale

Secțiunea 1. Noțiunea de excepție procesuală

§1. Apărarea ca mod de exercitare a dreptului la acțiune

1. Excepțiile procesuale reprezintă o instituție fundamentală a dreptului procesual civil, un important mijloc de asigurare a respectării legii în procesul civil, având funcții bine definite în ansamblul mecanismului procesual.

În general, pentru **definirea excepțiilor procesuale** se pornește de la **noțiunea de „apărare”**, care este una dintre formele în care se poate exercita dreptul la acțiune. Acesta poate fi privit ca un drept complex, de natură procesuală, al cărui conținut este format dintr-o pluralitate de prerogative, dintre care amintim sesizarea instanței, administrarea probelor, apărările și excepțiile, căile de atac etc.

În sens larg, apărarea cuprinde toate mijloacele folosite de pârât pentru înlăturarea temporară sau definitivă a pretențiilor formulate de reclamant, fie prin întârzierea judecății, fie prin respingerea acțiunii în fond. Așadar, *lato sensu*, acest concept se referă atât la combaterea în fond a pretențiilor reclamantului, cât și la apărări care privesc încălcarea dispozițiilor legale de organizare judecătorească, de competență sau de procedură.

Însă, **în sens mai restrâns**, noțiunea de „apărare” se referă exclusiv la mijloacele folosite de pârât pentru a se opune pretențiilor reclamantului ce vizează fondul dreptului dedus judecății, invocând fie inexistența raportului juridic, fie stingerea lui dintr-o cauză ulterioară sau combătând direct, pe bază de probe, pretențiile din acțiune. Aceasta este considerată a fi **apărarea propriu-zisă sau apărarea de fond**, spre deosebire de mijloacele care privesc condițiile formale de exercitare a acțiunii, ce poartă denumirea de **„apărare procedurală” sau „apărare pe cale de excepție”**.

În același sens, potrivit art. 31 NCPC, intitulat „Apărări”, apărările formulate în justiție pot fi de fond sau procedurale. Sunt apărări de fond, de exemplu: excepția de neexecutare a contractului sinalagmatic opusă de pârât; uzucapiunea, în sistemul Codului civil din 1864, în situația în care, într-o acțiune în revendicare imobiliară, pârâtul invocă efectele uzucapiunii prin intermediul întâmpinării și nu formulează împotriva reclamantului o cerere reconvențională având ca obiect constatarea dreptului său de proprietate asupra imobilului prin efectul uzucapiunii; excepția nulității actului juridic pe care se întemeiază pretenția reclamantului.

În legătură cu regimul juridic al apărărilor de fond, în literatura juridică^[1] s-a reținut că apărările de fond pot fi cuprinse în întâmpinare sau în notele de ședință, existând și posibilitatea invocării lor verbal oricând în fața instanței, fiind consemnate de către grefier în încheierea de ședință. Apărarea de fond nu este supusă timbrării (de aceea nici întâmpinarea nu este supusă timbrării), întrucât nu reprezintă o pretenție proprie a celui care o invocă, ci numai un mijloc de respingere a pretențiilor formulate împotriva sa. De asemenea, apărarea de fond nu poate fi disjunctă de restul pretențiilor, întrucât nu face obiectul unei cereri al cărei mod de soluționare trebuie să se regăsească în dispozitiv și nici al unei judecăți separate de cererile formulate în cauză; totodată, analiza sa este strâns legată de cea a cererii în raport de care a fost invocată.

2. Dacă apărarea de fond combate, în tot cursul procesului, temeiurile de fapt și de drept ale pretenției reclamantului, apărarea procedurală sau pe cale de excepție nu pune în discuție temeinicia dreptului subiectiv dedus judecății, dar nici nu îl recunoaște, urmărind doar paralizarea acțiunii reclamantului.

Principalele **deosebiri**^[2] **dintre apărările de fond și excepțiile procesuale** sunt:

a) potrivit **scopului** urmărit, printr-o apărare de fond se urmărește respingerea acțiunii ca **neintemeiată**, deoarece se discută însuși fondul dreptului dedus judecății; printr-o excepție se urmărește împiedicarea instanței să intre în cercetarea fondului. Astfel, admiterea excepției împiedică reclamantul să își valorifice dreptul până nu înlătură neajunsul procedural care a constituit obiectul excepției ridicate;

b) sub aspectul **efectelor** produse, hotărârea dată asupra unei apărări de fond dobândește autoritate de lucru judecat, pe când hotărârea asupra unei excepții (de regulă, încheierea de ședință) are autoritate de lucru judecat numai în ceea ce privește modul de rezolvare a excepției, adică numai în fața acelei instanțe. Cu alte cuvinte, excepțiile lasă neatins fondul cauzei, judecata putând continua în anumite condiții, iar partea având posibilitatea să realizeze dreptul său. De la această regulă există o derogare importantă, în cazul excepțiilor de fond, care au de regulă un caracter peremptoriu, în cazul admiterii lor;

c) în ceea ce privește **tratamentul juridic**, apărările de fond pot fi efectuate de părți în tot cursul judecății, pe când excepțiile pot fi invocate numai în anumite condiții, iar unele dintre ele numai *in limine litis*.

S-au mai reținut următoarele deosebiri^[3]:

^[1] D.N. Theohari, în G. Boroî (coord.), Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole, vol. I, Ed. Hamangiu, București, 2013, p. 87.

^[2] Al. Bacaci, Excepțiile de procedură în procesul civil, Ed. Dacia, Cluj Napoca, 1983, p. 10.

^[3] V. Dănăilă, în G. Boroî (coord.), Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole, vol. I, Ed. Hamangiu, București, 2013, p. 547-548.

a) apărarea este un mijloc procesual pus exclusiv la îndemâna pârâtului, în timp ce excepția poate fi invocată, în condițiile legii, și de alți participanți la proces, inclusiv de către instanță sau de către procuror;

b) excepțiile procesuale preced apărărilor în ceea ce privește momentul soluționării lor;

c) excepțiile opresc sau dilată procesul fără a permite finalizarea lui, în timp ce apărarea în sens strict permite și chiar impune încheierea procesului și anihilarea cererii reclamantului prin demonstrarea inexistenței dreptului afirmat;

d) rezolvarea excepțiilor presupune fie pronunțarea unei hotărâri prin care se finalizează procesul, fără antamarea fondului, fie pronunțarea unei încheieri interlocutorii, în timp ce asupra apărărilor propriu-zise instanța fie se pronunță prin încheieri preparatorii (cum este cazul probelor), fie dă răspuns acestora în procesul de deliberare, dezvoltat ulterior în suita considerentelor.

Mai adăugăm că, în opinia noastră, apărările de fond pot fi făcute oricând, fără a se putea opune reclamantul, dar singura diferență dedusă din nerespectarea termenului de depunere a întâmpinării este aceea că pârâtul care a formulat apărarea de fond peste termenul de depunere a întâmpinării va fi decăzut din dreptul de a invoca excepții relative și de a propune probe [art. 208 alin. (2) NCPC] raportat la acea apărare de fond, ceea ce ar putea face ca, în final, această apărare să fie ineficientă prin neputința dovedirii ei (din culpa pârâtului).

Există și o categorie distinctă de mijloace de apărare, și anume **excepțiile invocate în căile de atac**, în special de către apelant sau recurent. De exemplu, apelantul/recurentul se folosește de excepții, denumite ca atare, invocând în realitate critici împotriva hotărârii primei instanțe, cum ar fi excepția necompetenței primei instanțe, excepția lipsei calității procesuale, a lipsei interesului acțiunii etc., cărora prima instanță le-ar fi dat o rezolvare greșită în litigiul soluționat ori care nu au fost invocate în prima fază procesuală și pe care dorește să le repună în discuție în apel/recurs.

Într-o asemenea situație, instanța de apel/recurs nu va aprecia aceste mijloace ca excepții procesuale, potrivit art. 248 NCPC (chiar dacă denumirea lor este proprie excepțiilor procesuale), ci le va considera ca motive de apel/de recurs, analizând temeinicia lor în procesul de deliberare asupra apelului/recursului.

Prin **excepții procesuale în apel** se înțeleg acele apărări procedurale care vizează neregularități ale cererii de apel (de exemplu, lipsa calității procesuale se poate referi la faptul că apelantul nu a fost parte în judecata în primă instanță, lipsa interesului va viza inexistența folosului practic al apelantului, ținând seama de faptul că procesul a fost câștigat de el în primă instanță etc.) și numai acestea vor constitui excepțiile propriu-zise ale apelului^[1].

[1] *Idem*, p. 548.

O consecință suplimentară a acestei corecte observații este că, în prima situație, instanța investită cu calea de atac nu se pronunță prin dispozitiv decât asupra apelului sau a recursului prin admitere sau respingere, în timp ce, în a doua situație, instanța se va pronunța pe excepție și apoi asupra apelului sau recursului.

3. Sub aspectul consacrării legislative, legiuitorul a folosit noțiunea de „excepție” în ambele sensuri. Astfel, atât Codul civil din 1864, cât și Codul civil din 2009 (în continuare, denumit noul Cod civil) au în vedere apărarea în sens larg, iar, de regulă, Codul de procedură civilă are în vedere noțiunea de „excepție procesuală” în sens restrâns.

Așa cum se arată în doctrină^[1], în prezent, „există încă neconcordanță între legislația civilă și cea procesuală civilă cu privire la accepțiunea pe care o conferă noțiunii de excepție. Pentru proceduriști, noțiunea de excepție are un sens foarte precis; ea este o obiecție, care, fără să angajeze fondul pricinii de care este străină, are tocmai rolul de a evita sau de a întârzia cercetarea acestuia. Legile materiale depășesc aceste limite și folosesc termenul într-un sens mai larg, în care sunt cuprinse toate posibilitățile de apărare ale părâtului”.

Situații în care noțiunea de „excepție” este folosită pentru a desemna apărări de fond întâlnim în următoarele texte legale:

– art. 1047 C. civ. 1864: dreptul codebitorului solidar de a opune creditorului toate **excepțiile** care îi sunt personale; în prezent, potrivit art. 1448 NCC, debitorul solidar poate să opună creditorului toate **mijloacele de apărare** care îi sunt personale; noua prevedere confirmă sensul termenului de „excepție” folosit de reglementarea anterioară;

– art. 1653 alin. (2) C. civ. 1864: anularea unei obligații în temeiul unei **excepții** personale a debitorului; în prezent, art. 2288 NCC prevede că se pot garanta obligațiile de care debitorul principal se poate libera invocând incapacitatea sa;

– beneficiul de discuțiune și de diviziune; potrivit art. 1447 NCC, creditorul poate cere plata oricărui dintre debitorii solidari, fără ca acesta să îi poată opune beneficiul de diviziune; art. 2294 alin. (1) NCC, cu denumirea marginală „Beneficiul de discuțiune”, prevede că: „*Fideiutorul convențional sau legal are facultatea de a cere creditorului să urmărească mai întâi bunurile debitorului principal, dacă nu a renunțat la acest beneficiu în mod expres*”, iar art. 2296 NCC: „**Excepțiile invocate de fideiutor. Fideiutorul, chiar solidar, poate opune creditorilor toate mijloacele de apărare pe care le putea opune debitorul principal, afară de cele care îi sunt strict personale acestuia din urmă sau care sunt excluse prin angajamentul asumat de fideiutor**”; art. 2298 alin. (1), intitulat „Beneficiul de diviziune”, dispune că: „*Prin efectul beneficiului de diviziune, fiecare fideiutor poate*

^[1] M. Tăbărcă, *Excepțiile procesuale în procesul civil*, ed. a 2-a revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2006, p. 47.

cere creditorului să își dividă mai întâi acțiunea și să o reducă la partea fiecăruia”;

– invocarea nulității unui act juridic pe cale de excepție, conform art. 2 din Decretul nr. 167/1958; potrivit art. 1247 alin. (2) NCC, nulitatea absolută poate fi invocată de orice persoană interesată, pe cale de acțiune sau de **excepție**;

– excepțiile cambiale, conform art. 19 din Legea asupra cambiei și biletului la ordin nr. 58/1934;

– *exceptio plurium concubentium*, din acțiunea în stabilirea paternității;

– excepția de neexecutare a contractului sinalagmatic; în prezent, excepția este reglementată de art. 1556 NCC.

– art. 1095 alin. (3) NCC: „*Excepția de reducere este imprescriptibilă extinctiv*”;

– art. 1319 NCC, cu titlul marginal „*Excepțiile contractantului cedat*”: „*Contractantul cedat poate opune cesionarului toate excepțiile ce rezultă din contract. Contractantul cedat nu poate invoca însă față de cesionar vicii de consimțământ, precum și orice apărări sau excepții născute din raporturile sale cu cedentul decât dacă și-a rezervat acest drept atunci când a consimțit la substituire*”;

– art. 1448 NCC: „**Excepții și apărări contra creditorului comun.** (1) *Debitorul solidar poate să opună creditorului toate mijloacele de apărare care îi sunt personale, precum și pe cele care sunt comune tuturor codebitorilor. El nu poate însă folosi mijloacele de apărare care sunt pur personale altui codebitor.* (2) *Debitorul solidar care, prin fapta creditorului, este lipsit de o garanție sau de un drept pe care ar fi putut să îl valorifice prin subrogație este liberat de datorie până la concurența valorii acelor garanții sau drepturi*”;

4. În ceea ce privește **asemănările** dintre cele două noțiuni, în doctrină au fost consacrate următoarele puncte comune^[1]:

a) ambele sunt o formă de manifestare a acțiunii civile, trebuind să îndeplinească toate condițiile de exercițiu ale acesteia;

b) ambele sunt mijloace de apărare și deci pot fi invocate prin întâmpinare;

c) uneori, în cazul admiterii, pot împiedica o nouă sesizare a instanței, pentru că s-ar opune autoritatea de lucru judecat;

d) ambele se invocă în raport cu toate părțile „firești” ale unui proces.

5. În acest context, este necesar să analizăm succint și următoarele noțiuni:

A) Chestiunea prejudicială vizează un aspect ce trebuie să formeze obiectul unei judecăți prealabile și distincte, soluția pronunțată asupra acestuia având efect de lucru judecat în raport de toate litigiile ulterioare

^[1] *Idem*, p. 54.

în care se va invoca aceeași problemă^[1]. Chestiunile prejudiciale sunt **probleme de fapt sau de drept, chiar de procedură, prealabile abordării fondului și care, potrivit legii, sunt de competența exclusivă a unei alte instanțe**^[2]. În doctrină s-a afirmat că o chestiune prejudicială este reperabilă sub următoarele două aspecte: a) intră în competența de soluționare a unei alte jurisdicții sau a unei alte autorități; b) rezolvarea ce a fost dată chestiunii prejudiciale este obligatorie pentru instanța în fața căreia ea a fost invocată^[3].

Sunt chestiuni prejudiciale: cazurile expres prevăzute de art. 413 NCPC (când dezlegarea cauzei depinde, în tot sau în parte, de existența sau inexistența unui drept ce face obiectul unei alte judecări, când s-a început urmărirea penală pentru o infracțiune care ar avea o înrâurire hotărâtoare asupra hotărârii ce urmează să se dea, dacă legea nu prevede altfel) sau cazul prevăzut de art. 412 alin. (1) pct. 7 NCPC (atunci când instanța formulează o cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare adresată Curții de Justiție a Uniunii Europene, potrivit prevederilor tratatelor pe care se întemeiază Uniunea Europeană^[4]), solicitarea adresată Înaltei Curți de a pronunța o hotărâre prin care să se dea rezolvare de principiu unei chestiuni de drept (art. 519 și urm. NCPC), cazul prevăzut de art. 19 alin. (2) CPP. O altă situație cunoscută de chestiune prejudicială (în doctrină se afirmă că intră în această categorie prin asimilare) este excepția de neconstituționalitate, asupra căreia se pronunță exclusiv Curtea Constituțională, în cazurile și condițiile prevăzute de Legea nr. 47/1992, republicată^[5].

Cazul de suspendare legală de drept prevăzut de art. 19 alin. (2) CPP (judecarea în fața instanței civile se suspendă până la rezolvarea definitivă a cauzei penale, situația fiind întâlnită atunci când instanța civilă a fost sesizată cu judecarea unei acțiuni în repararea pagubei pricinuite prin infracțiune) este distinct de cel prevăzut de art. 413 alin. (1) pct. 2 NCPC, care privește o ipoteză de suspendare legală facultativă a judecării, infracțiunea, în ipoteza suspendării facultative a judecării, fiind doar un element ce are legătură cu situația de fapt examinată de instanța civilă, neconsti-

[1] D.N. Theohari, op. cit., p. 88.

[2] G.C. Frențiu, D.-L. Băldean, Noul Cod de procedură civilă comentat și adnotat, Ed. Hamangiu, București, 2013, p. 238.

[3] I. Deleanu, Tratat de procedură civilă, vol. I, Ed. Wolters Kluwer, București, 2010, p. 584, apud G.C. Frențiu, D.-L. Băldean, Noul Cod ..., p. 238.

[4] Pentru opinia că procedura sesizării pentru pronunțarea unei hotărâri prealabile este o procedură *sui-generis*, iar nu o chestiune prejudicială, a se vedea I. Deleanu, Proceduri prefigurate pentru asigurarea interpretării și aplicării unitare a legii de către instanțele judecătorești, în R.R.D.P. nr. 1/2010, p. 94. În sensul că procedura este o „veritabilă chestiune prejudicială”, a se vedea I. Leș, Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole. Vol. I. Articolele 1-449, Ed. C.H. Beck, București, 2011, p. 208.

[5] A. Constanda, în G. Boroi (coord.), Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole, vol. I, Ed. Hamangiu, București, 2013, p. 332.

tuind însăși fapta ilicită a cărei existență este analizată drept condiție a răspunderii civile delictuale ce constituie fundamentul pretenției deduse spre soluționare instanței civile.

Un alt caz de chestiune prejudicială, potrivit art. 4 din Legea nr. 554/2004 a contenciosului administrativ, l-a reprezentat **excepția de nelegalitate**, ce revenea în competența instanței de contencios administrativ; art. 4 din Legea nr. 554/2004 a fost modificat prin Legea nr. 76/2012, astfel încât, odată cu intrarea în vigoare a noului Cod de procedură civilă, această excepție se va soluționa de către instanța investită cu fondul litigiului și în fața căreia a fost invocată excepția, atunci când constată că de actul administrativ cu caracter individual depinde soluționarea litigiului pe fond, pronunțându-se asupra excepției fie printr-o încheiere interlocutorie, fie prin hotărârea pe care o va pronunța în cauză. În situația în care instanța se pronunță asupra excepției de nelegalitate prin încheiere interlocutorie, aceasta poate fi atacată odată cu fondul. În cazul în care a constatat nelegalitatea actului administrativ cu caracter individual, instanța în fața căreia a fost invocată excepția de nelegalitate va soluționa cauza, fără a ține seama de actul a cărui nelegalitate a fost constatată. **Rezultă că, în prezent, excepția de nelegalitate reprezintă o chestiune prealabilă soluționării fondului, în competența aceleiași instanțe.**

Se mai observă că, sub aspectul aplicării legii în timp, instanțele au interpretat în sensul că noua formă a art. 4 din Legea contenciosului administrativ se aplică numai proceselor începute după data intrării în vigoare a noului Cod de procedură civilă; astfel, unei excepții de nelegalitate invocate după data de 15 februarie 2013, dar în cadrul unui proces început anterior acestei date, i se va aplica regimul juridic din Legea nr. 554/2004 în forma anterioară modificării prin Legea nr. 76/2012.

De reținut că această procedură este aplicabilă doar în privința actelor administrative cu caracter individual. Potrivit art. 4 alin. (4) din Legea nr. 554/2004, actele administrative cu caracter normativ nu pot forma obiect al excepției de nelegalitate, controlul judecătoresc exercitându-se exclusiv de către instanța de contencios administrativ, în cadrul acțiunii în anulare.

B) Chestiunile prealabile reprezintă apărările invocate de părți și care vor fi soluționate, spre deosebire de chestiunile prejudiciale, de **instanța sesizată cu soluționarea cererii principale**.

Spre exemplu, judecătoria în a cărei circumscripție este situat un teren, fiind sesizată cu o cerere având ca obiect partajul acestuia, va examina și apărarea pârâtului, invocată prin întâmpinare, cu privire la nulitatea de drept a actului juridic de care se prevalează reclamantul în susținerea coproprietății asupra bunului respectiv, fără a mai trimite problema nulității instanței competente, potrivit art. 113 alin. (1) pct. 3 NCPC^[1].

[1] D.N. Theohari, op. cit., p. 88-89.

Un alt exemplu ar fi următorul: pârâtul invocă un aspect considerat de el ca excepție procesuală (de exemplu, excepția de neexecutare a contractului); instanța va trebui să pună în discuție calificarea acestei excepții ca apărare de fond, pentru a explica astfel de ce nu se va pronunța în mod distinct pe ea, ci odată cu soluționarea fondului; or, incidentul procedural creat (calificarea excepției ca apărare de fond) reprezintă o chestiune prealabilă ce intră în competența de soluționare a instanței sesizate cu soluționarea cauzei.

C) Prin „incidente procedurale” se înțeleg atât excepțiile procesuale, cât și alte incidente de natură să amâne sau să împiedice desfășurarea procesului, cum ar fi cererea de suspendare; cererea de amânare a judecării cauzei; cererea de trimitere a dosarului către o altă secție a aceleiași instanțe pentru necompetență funcțională etc.

Referitor la **competența de soluționare** a incidentelor procedurale, art. 124 alin. (2) NCPC prevede expres că incidentele procedurale sunt soluționate de instanța în fața căreia se invocă, în afară de cazurile în care legea prevede în mod expres altfel. Cu toate că în Codul anterior nu exista un astfel de text general, ci numai dispoziții privitoare la cererea reconvențională sau cererile de atragere a terților în proces, regula soluționării acestora de către instanța investită cu cererea principală se aplica în temeiul principiului continuității completului de judecată.

Capacitatea instanței de a rezolva incidentele procedurale dă expresie „competenței sale funcționale”, nu competenței sale de atribuțiune sau teritoriale.

Cu titlu de exemplu, s-ar încadra în categoria „incidentelor procedurale”: incidentele cu privire la judecată, suspendarea, întreruperea sau stingerea acesteia; incidentele cu privire la diferitele măsuri ordonate de instanță și cele care pot apărea cu ocazia executării lor (de exemplu, ordonarea expertizei, numirea experților, recuzarea acestora); incidentele cu privire la probe (refuzul înfățișării înscrisului, verificarea înscrisului, interdicția sau scutirea de a fi martor etc.); incidentele cu privire la nulitatea actelor de procedură; incidentele cu privire la alcătuirea instanței sau a completului de judecată (incompatibilitatea, recuzarea etc.)^[1].

Prin excepție de la regula menționată mai sus, așa cum s-a reținut în doctrină^[2], există și incidente procedurale care se soluționează de alte instanțe [cum ar fi cererea de recuzare privind pe toți judecătorii de la o instanță judecătorească, cererile de strămutare a procesului civil, delegarea instanței (art. 147 NCPC)]; în acest caz este vorba tocmai despre excepțiile enunțate de legiuitor în partea finală a art. 124 alin. (2) NCPC.

Drept excepții, alin. (1) al art. 124 NCPC prevede că instanța competentă să judece cererea principală se va pronunța și asupra apărărilor și

^[1] I. Deleanu, *Tratat ...*, vol. I, 2010, p. 583.

^[2] I. Leș, *Noul Cod de procedură civilă ...*, vol. I, p. 209.

excepțiilor, **în afara celor care constituie chestiuni prejudiciale** și care, potrivit legii, sunt de competența exclusivă a altei instanțe.

Prezentăm în continuare un incident procedural întâlnit în practica judiciară a ultimilor ani, și anume **excepția de neconvenționalitate**, care în mod cert nu este o excepție în sensul procedural. Prin invocarea unei excepții de neconvenționalitate înțelegem situația în care **o parte invocă prevalența unor texte din Convenția europeană a drepturilor omului, drept rațiune pentru înlăturarea aplicării, în totalitate sau parțială, a unor texte din legislația românească, considerate a intra în conflict cu norma din Convenție.**

Potrivit prevederilor art. 20 din Constituție, intitulat „*Tratatele internaționale privind drepturile omului*”, „(1) *Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte. (2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile*”.

Ca urmare a acestei prevederi constituționale, instanța este îndreptățită să facă aplicarea directă a normei convenționale, înlăturând aplicarea normei interne contrare.

Următoarele precizări sunt necesare:

– forma procedurală prin care se poate face o astfel de invocare este clar aceea a **apărării de fond**, deci prin întâmpinare sau la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate, când întâmpinarea nu este obligatorie; întrucât în sine neconvenționalitatea unei norme interne presupune de fapt o interpretare a unei reguli de drept intern, considerăm că poate fi invocată și direct în calea de atac, nereprezentând un aspect nou dedus judecății, în măsura în care norma de drept intern a fost deja invocată până la acel moment; nefiind excepție procesuală în sine, nu determină amânarea judecății cauzei și nici împiedicarea judecării cauzei pe fond;

– instanța se va pronunța asupra ei ca și asupra unei apărări, **odată cu analizarea fondului cauzei;**

– dacă o consideră întemeiată, **se va pronunța pe fond în sensul avut în vedere de Convenție;**

– dacă o consideră neîntemeiată, **se va arăta în considerente de ce norma internă nu e contrară Convenției;**

– considerăm că aprecierea instanței interne cu privire la neconvenționalitatea unei norme interne trebuie să fie făcută cu strictețe, având în vedere strict practica deja consacrată cu Curții, fără a se crea raționamente noi ce nu au fost dezvoltate de Curte; admitem doar că în acele situații în care practica Curții este suficient de dezvoltată și clară, pentru ca instanța internă să poată aprecia că norma internă este contrară normei convenționale, se poate face o asemenea prevalență a normei convenți-

onale; acolo unde instanța internă este confruntată cu situații de fapt noi, nu se poate „imagina” ce ar putea statua Curtea. Aducem ca argument, în acest sens, faptul concret că instanța trebuie să își motiveze hotărârea prin invocarea acelor cazuri din practica instanței europene care, coroborate cu prevederea din Convenție, determină înlăturarea aplicării normei interne; or, faptul că e plauzibil ca o anumită interpretare să fie dată de Curte, cât timp nu există nicio cauză deja soluționată ce poate fi invocată în acest sens, pentru susținerea motivării hotărârii interne, nu poate fi acceptat, în opinia noastră.

În **practica anterioară noului Cod**, s-a reținut următoarea soluție cu privire la neconvenționalitatea dispozițiilor art. 403 alin. (4) CPC^[1]: „Prin cererea formulată la data de 31.07.2009, petenta SC M.T. SRL a solicitat instanței, în temeiul art. 403 alin. (4) CPC, suspendarea provizorie a executării silitе pornite împotriva sa în dosarul nr. 186/2009 al BEJ N.A.G., până la soluționarea cererii de suspendare de către instanță.

Se arată în motivare, în esență, că prin sentința comercială nr. 535/28.05.2009 a Tribunalului Comercial Argeș, s-a admis acțiunea creditoarei SC T.I. SRL și a fost somată să plătească acesteia suma de 1.814.791,97 lei, deși la termenul când s-a judecat cauza procedura de citare cu debitoarea s-a realizat cu încălcarea art. 92¹ CPC și art. 4 alin. (3) din O.G. nr. 5/2001. Împotriva acestei sentințe a formulat acțiune în anulare cu următorul termen de judecată la 12.08.2009. Cu toate acestea, intimata a procedat la executarea silită, dispunându-se înființarea poprii asupra tuturor conturilor societății, avându-se la bază un titlu care nu are caracter executoriu, tocmai pentru că sentința respectivă a fost atacată cu acțiune în anulare. Mai arată petenta că sunt îndeplinite condițiile impuse de art. 403 alin. (4) CPC, deoarece pe rolul instanței exista formulată contestație la executare în cadrul căreia a solicitat și suspendarea executării în temeiul art. 403 alin. (1) CPC, se justifică luarea măsurii provizorii, deoarece poprirea s-a înființat în baza unei sentințe care nu are caracter de titlu executoriu și deci nu poate avea nici putere executorie prin prisma dispozițiilor art. 9 din O.G. nr. 5/2001. În ceea ce privește cauțiunea, petenta a arătat că existând înființată poprirea pe conturile sale, se află în imposibilitate de a dispune cu privire la orice sumă existentă în vreun cont al său. Mai mult, în temeiul art. 6 din Convenția europeană, are garantat un drept efectiv și real de acces la o instanță pentru stabilirea drepturilor sale, iar impunerea unei cauțiuni într-un quantum excesiv ar fi de natură să-i îngrădească accesul la instanță, în sensul că, deși există, el devine teoretic și iluzoriu.

La termenul de judecată, petenta, prin apărător, a formulat o cerere de ajutor public judiciar în ceea ce privește stabilirea cauțiunii, a invocat apoi excepția de neconvenționalitate a art. 403 alin. (4) CPC raportat la art. 6

^[1] Jud. Pitești, s. civ., înch. din ședința camerei de consiliu din 4 august 2009, irevocabilă, www.jurisprudenta.com.

din Convenția europeană, în ceea ce privește cuantumul cauțiunii, iar pe fond, a solicitat admiterea cererii de suspendare provizorie a executării.

Analizând înscrisurile cauzei, instanța a constatat că cererea de ajutor public judiciar este inadmisibilă prin prisma dispozițiilor exprese ale O.U.G. nr. 51/2008, care nu include în sfera sa de aplicare și cauțiunile datorate și al căror scop este altul, respectiv acela de a asigura celui îndreptățit o eventuală despăgubire.

În ceea ce privește excepția de neconvenționalitate a art. 403 alin. (4) CPC, instanța a apreciat că este întemeiată. Astfel, acest text instituie mai mult decât o condiție de admisibilitate prin plata cauțiunii, pentru că el condiționează posibilitatea de suspendare provizorie a executării, numai dacă s-a plătit cauțiunea în cuantumul determinat de text.

În speța de față, cuantumul cauțiunii este exorbitant, iar dacă nu este achitat nu există posibilitatea nici pentru instanță de a se pronunța pe cererea de suspendare, deci textul instituie în mod clar o îngrădire a accesului la instanță, în sensul art. 6 din Convenția europeană, dreptul de acces la un tribunal fiind îngrădit prin impunerea unei obligații de plată a unei sume de bani care depășește cu mult posibilitățile de plată ale petentei, în condițiile în care deja măsura popririi a fost înființată pe conturile sale (cauza *Weissman c. România*).

De aceea, în temeiul art. 11 și art. 20 din Constituția României, instanța urmează să facă direct aplicabile în cauză dispozițiile Convenției și ale jurisprudenței dezvoltate în aplicarea sa, în ceea ce privește obligația de plată a cauțiunii, și să treacă la soluționarea cererii fără a mai avea în vedere acest aspect.

În ceea ce privește fondul cererii petentei, instanța pipăind fondul, a apreciat că, față de neregularitățile titlului executoriu ce a fost pus în executare, respectiv existența unei cereri în anulare formulate împotriva acestuia, neregularități ce vor fi analizate în detaliu cu ocazia soluționării contestației la executare, se impune suspendarea provizorie a executării silite până la soluționarea de către instanță a cererii de suspendare”.

§2. Definiția excepției procesuale

6. Strict procedural, excepția poate fi considerată, așa cum s-a subliniat în literatura de specialitate, **un refuz al părâtului de a discuta în fond pretenția reclamantului.**

În doctrina juridică, au fost conturate mai multe încercări de definire a excepției procesuale, cea mai completă fiind următoarea^[1]: „Unul dintre mijloacele prin care, în condițiile legii, partea interesată, procurorul sau instanța, din oficiu, invocă, fără a pune în discuție fondul dreptului, neregularități procedurale privitoare la compunerea instanței, competența acesteia ori la actele de procedură sau lipsuri referitoare la dreptul material la

[1] M. Tăbărcă, *Excepțiile procesuale ...*, p. 99.

acțiune, urmărind, după caz, declinarea competenței, amânarea judecării, refacerea unor acte, anularea ori respingerea cererii”.

7. În prezent, avem și o **definiție legală** a excepției procesuale, consacrată de dispozițiile art. 245 NCPC, potrivit cărora excepția procesuală este *mijlocul prin care, în condițiile legii, partea interesată, procurorul sau instanța invocă, fără să pună în discuție fondul dreptului, neregularități procedurale privitoare la compunerea completului sau constituirea instanței, competența instanței ori la procedura de judecată sau lipsuri referitoare la dreptul la acțiune urmărind, după caz, declinarea competenței, amânarea judecării, refacerea unor acte ori anularea, respingerea sau perimarea cererii.*

Sunt evidențiate astfel anumite elemente care țin de structura și funcția excepției:

- a) excepția procesuală este un mijloc tehnic prin care se pun în discuție anumite neregularități;
- b) excepția procesuală nu pune în discuție fondul dreptului;
- c) excepția procesuală urmărește, după caz, declinarea competenței, amânarea judecării, refacerea unor acte ori anularea, perimarea sau respingerea cererii (însă nu ca nefondată)^[1].

Definiția sintetizează ideile principale exprimate în doctrină cu privire la noțiunea de excepție procesuală, fiind „cuprinzătoare și semnificativă pentru determinarea conceptului”^[2].

^[1] V. Dănăilă, op. cit., p. 546.

^[2] I. Leș, Noul Cod de procedură civilă ..., vol. I, p. 379.

Secțiunea a 2-a. Clasificarea excepțiilor procesuale

§1. Excepții de procedură și excepții de fond

8. Criteriul acestei clasificări îl reprezintă **obiectul excepțiilor**, iar sediul acestei clasificări se află, în prezent, în prevederile art. 248 alin. (1) NCPC [corespondent art. 137 alin. (1) CPC], potrivit căruia „instanța se va pronunța mai întâi asupra excepțiilor de procedură, precum și asupra celor de fond care fac inutilă, în tot sau în parte, administrarea de probe ori, după caz, cercetarea în fond a cauzei”.

Excepțiile de procedură sunt cele prin care se invocă neregulile procedurale, fiind avută în vedere în acest sens și clasificarea normelor procedurale în norme de organizare judecătorească, norme de competență și norme de procedură propriu-zise.

9. În doctrină s-a apreciat și că, după obiectul lor, excepțiile care pot fi ridicate în cursul procesului civil ar forma trei grupări distincte: **excepții de procedură, excepții bazate pe lipsa condițiilor cerute pentru exercițiul acțiunii și excepții de fond**^[1].

Din prima categorie fac parte acele excepții care vizează nerespectarea regulilor referitoare la compunerea sau constituirea instanței (excepția privind nelegala compunere sau constituire a instanței, excepția de incompatibilitate, excepția de recuzare), excepțiile care vizează nerespectarea regulilor referitoare la competența instanței, precum și excepțiile care vizează nerespectarea regulilor referitoare la procedura de judecată (litispendența, conexitatea, lipsa dovezii calității de reprezentant, perimarea, excepția exercitării abuzive a drepturilor procedurale).

În cea de-a doua categorie sunt incluse situațiile când pârâtul invocă inexistența teoretică a dreptului reclamat, adică atunci când, fără a contesta faptele și datele cuprinse în cererea reclamantului, el susține că pretenția dedusă din existența lor nu pune în evidență un interes ocrotit de lege, adică un drept subiectiv^[2].

În sfârșit, excepțiile de fond sunt cele bazate pe tranzacție, pe compromis, pe lucru judecat, pe achiesare, pe compensație, pe novație etc.

10. Într-o altă opinie, se apreciază că **excepțiile de fond** sunt doar trei (excepția lipsei calității, excepția autorității lucrului judecat și excepția prescripției extinctive a dreptului la acțiune), în timp ce unele instituții juridice (cum ar fi tranzacția, compensația legală) nu sunt excepții de procedură, ci apărări de fond, legislația noastră civilă numindu-le astfel deoarece

^[1] E. Herovanu, *Principiile procedurii judiciare*, vol. 1, Institutul de Arte Grafice „Lupta” N. Stroilă, București, 1932, p. 218-223.

^[2] *Idem*, p. 220.

apar în mod incidental într-un proces pendinte, întocmai unor excepții de procedură^[1].

11. Opinia la care achiesăm este aceea care înțelege prin excepții de fond acele mijloace prin care se invocă neîndeplinirea condițiilor privitoare la punerea în funcțiune a dreptului la acțiune, respectiv invocarea unor lipsuri referitoare la exercițiul dreptului la acțiune:

- excepțiile care sancționează lipsa condițiilor de exercițiu al acțiunii civile (lipsa capacității, lipsa interesului și a calității);
- excepțiile strâns legate de exercitarea dreptului la acțiune sau acelea ce cuprind condiții prescrise de lege, prin care dreptul la acțiune este îngădit, limitat în ceea ce privește exercitarea unor drepturi componente ale sale.

De regulă, excepțiile de procedură au un efect eterogen, în timp ce excepțiile de fond au un caracter omogen, ducând la anularea cererii, respingerea cererii ca prescrisă, inadmisibilă, prematură etc.

Trăsătura comună a excepțiilor de fond este aceea că sunt **în strânsă legătură cu dreptul subiectiv dedus judecății**; ele **nu pun în discuție însuși fondul dreptului subiectiv**, ci privesc acel element al dreptului subiectiv care îl constituie posibilitatea de a se recurge, în caz de nevoie, la forța de constrângere a statului.

12. Doctrina anterioară noului Cod a statuat în mod unanim că excepția lipsei capacității procesuale de exercițiu este o excepție de fond, atât timp cât capacitatea procesuală reprezintă o condiție de exercițiu al acțiunii, iar faptul că această excepție este tratată de legiutor în art. 161 CPC împreună cu excepția lipsei dovezii calității de reprezentant, sub titlul „Excepțiile de procedură și excepția puterii de lucru judecat”, nu este de natură să atragă o altă concluzie. S-a arătat că regimul juridic al acestei excepții nu se află numai în art. 161 CPC, ci și în art. 43 CPC, unirea lor în cadrul aceluiași capitol justificându-se prin alte considerente, legate de efectul imediat dilatoriu, urmat de efectul peremptoriu. Noul Cod de procedură civilă menține acest caracter, potrivit art. 57 NCP.

§2. Excepții dilatorii și excepții peremptorii (dirimante)

13. Această clasificare are drept criteriu efectul pe care excepțiile tind să îl realizeze.

Excepțiile dilatorii sunt acele excepții care tind să ducă la amânarea judecății, declinarea competenței sau refacerea unor acte (excepția nelegalei citări, excepția de recuzare, excepția de incompatibilitate, excepția de conexitate, litispendența etc.).

Excepțiile peremptorii tind la respingerea cererii sau la stingerea procesului (prescripția, autoritatea de lucru judecat, excepția lipsei calității

^[1] I. Leș, Principii și instituții de drept procesual civil, vol. I, Ed. Lumina Lex, București, 1998, p. 230.

sau capacității procesuale, excepția lipsei dovezii calității de reprezentant, perimarea).

Există și o categorie intermediară de excepții, care **debutează prin a avea un efect dilatoriu și sfârșesc prin a avea un efect peremptoriu**^[1], în această categorie încadrându-se:

- excepția de netimbrare a cererii;
- excepția lipsei capacității de exercițiu;
- excepția lipsei dovezii calității de reprezentant;
- excepția lipsei semnăturii de pe cererea de chemare în judecată.

14. Este posibil ca aceeași excepție să producă **efecte diferite**. Astfel, excepția de necompetență poate determina **declinarea judecării cauzei**, dacă este vorba de o altă instanță competentă sau despre competența unui organ cu activitate jurisdicțională; **respingerea cererii ca inadmisibilă**, dacă este vorba despre competența unui organ fără activitate jurisdicțională; **respingerea cererii ca nefiind de competența instanțelor române**, dacă se invocă competența unei instanțe dintr-o altă țară, care nu este membră a Uniunii Europene, în raport de dispozițiile art. 1070 NCPC (corespondent art. 157 din Legea nr. 105/1992 cu privire la reglementarea raporturilor de drept internațional privat, abrogată prin Legea nr. 76/2012).

Dacă se invocă competența exclusivă a unei instanțe dintr-un stat membru al Uniunii Europene, față de dispozițiile art. 25 al Regulamentului (CE) nr. 44/2001 al Consiliului din 22 decembrie 2000 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială, instanța română se declară, din oficiu, necompetentă și va respinge cererea ca nefiind de competența instanțelor române.

§3. Excepții absolute și excepții relative

15. Criteriul acestei clasificări îl reprezintă **caracterul imperativ sau pozitiv al normei procedurale încălcate**.

Excepțiile absolute privesc încălcarea unor norme imperative și pot fi invocate de oricare dintre părți, de procuror sau de instanță din oficiu, în orice fază a procesului, dacă prin lege nu se prevede altfel.

Excepțiile relative privesc încălcarea unor norme dispozitive și pot fi invocate numai de partea interesată la primul termen ce a urmat încălcării.

16. În prezent, aceste categorii sunt reglementate expres de dispozițiile art. 246 NCPC: „(1) *Excepțiile absolute sunt cele prin care se invocă încălcarea unor norme de ordine publică.* (2) *Excepțiile relative sunt cele*

^[1] Astfel, după invocarea excepției, partea împotriva căreia excepția este invocată poate complini neregularitatea sesizată prin excepție, în acest mod beneficiind de o amânare a cauzei, producându-se efectul dilatoriu al excepției. În cazul complinirii neregularității, excepția se va respinge, fiind produs doar efectul său dilatoriu. Dacă neregularitatea rămâne neacoperită, atunci excepția se va admite, iar efectul său peremptoriu se va produce pe deplin, instanța finalizând procesul (V. *Dănăilă*, op. cit., p. 549).